

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ ДСБЕЗ КОНТРОЛЬНОЇ ЗАКУПІВЛІ

Зосереджується увага на організаційно-правовій неврегульованості питання, що стосуються порядку проведення контрольних закупівель співробітниками Державної служби боротьби з економічною злочинністю.

Ключові слова: *контрольна перевірка, контрольна закупівля, оперативна закупівля, направлення на перевірку.*

Акцентируется внимание на организационно-правовой неурегулированности вопроса о порядке проведения контрольных закупок сотрудниками Государственной службы борьбы с экономической преступностью.

Ключевые слова: *контрольная проверка, контрольная закупка, оперативная закупка, направление на проверку.*

The article deals with the organizational and legal unsettlement of the problem which pertains to the order of conducting the control purchase by the workers of the State Economic Crimes Service.

Key words: *final check, control purchase, operative purchase, commitment for examination.*

Постановка проблеми. Організаційно-правова неврегульованість порядку застосування та використання контрольної закупівлі співробітниками Державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ) призводить до виникнення конфліктних ситуацій із суб'єктами господарювання з приводу правомірності діяльності правоохоронних органів.

Стан дослідження. Окремі аспекти застосування співробітниками Державної служби боротьби з економічною злочинністю контрольної закупівлі аналізувалися Департаментом ДСБЕЗ та його територіальними підрозділами [1]. Підстави і порядок проведення контрольної закупівлі жваво обговорюються представниками правозахисних організацій, більшість з яких дає невірні роз'яснення суб'єктам підприємницької діяльності в разі їх перевірки ДСБЕЗ, оскільки не відрізняє контрольну закупівлю, яка здебільшого проводиться з метою встановлення достовірності отриманої органом внутрішніх справ інформації про можливу протиправну діяльність, від оперативної закупівлі, що є оперативно-розшуковим заходом і застосовується з

метою викриття та документування обґрунтовано підозрюваних у злочинній діяльності осіб в межах справи оперативного обліку.

Виклад основних положень. Щоденно до підрозділів ДСБЕЗ надходить інформація про факти обмірювання, обважування, обрахунків покупців та замовників, реалізацію недоброякісної продукції, незаконну підприємницьку діяльність окремих осіб, яка потребує адресної перевірки з метою забезпечення можливості прийняття законного рішення по конкретній ситуації. Згадана інформація може міститися в заявах та повідомленнях громадян, підприємств, установ, громадських організацій, контролюючих органів, негласного апарату ОВС, а також безпосередньо здобуватися співробітником оперативного підрозділу під час проведення особистого пошуку подій, фактів і осіб, які становлять оперативний інтерес, чи оперативно-розшукових заходів в межах конкретної оперативно-розшукової справи.

Для підтвердження достовірності отриманих даних щодо можливого протиправного діяння, обов'язковим для співробітника ДСБЕЗ є проведення усесторонньої перевірки інформації, оскільки в ній можуть міститися кваліфікуючі ознаки правопорушення чи злочину. Опитування осіб, які за отриманими даними причетні до можливого протиправного діяння, не завжди є ефективними, оскільки в будь-якому випадку викликає у них почуття настороженості, що часто спонукає опитуваних до тимчасового припинення такої діяльності, зміни місця її провадження, організації контрзаходів з протидії можливим перевіркам та впровадженню заходів з конспірації своїх дій. Використання інших оперативно-розшукових методів проводиться з метою отримання уточнюючих даних, які підтверджують чи спростовують наявну інформацію. Застосування ж всього арсеналу оперативно-розшукових заходів можливе лише за наявності вагомих підстав, які чітко регламентовані Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. [2], і при обов'язковому попередньому документальному оформленні, для чого потрібний відповідний час.

Як показує практика, співробітники ДСБЕЗ не завжди вдаються до оперативного документування протиправної діяльності згаданих вище фактів в межах справи оперативного обліку. Це пояснюється нестачею часу, оперативних сил та засобів через здійснення оперативних супроводів по раніше порушеним кримінальним справам, включенням в слідчо-оперативні групи по кримінальним справам, які перебувають в провадженні органів прокуратури, завантаженістю співробітників

всілякими зверненнями фізичних та юридичних осіб, так званою вхідною кореспонденцією, залученням співробітників до виконання завдань не властивих ДСБЕЗ. А будь-яке процесуальне рішення, прийняте співробітником міліції, як органом дізнання, тягне за собою настання юридичних наслідків. Зокрема, улюбленим формулюванням органів прокуратури при скасуванні постанови оперуповноваженого про відмову в порушенні кримінальної справи є твердження про те, що перевірка проведена не повній мірі і не всіх викладених в повідомленні чи заяві обставин. Звичайно, про це легко говорити і ще легше давати в кабінеті письмові, а інколи і усні вказівки, які необхідно виконати в найкоротший строк під час додаткової перевірки згаданого повідомлення чи заяви. Тим більше, скасування прокуратурою постанови ОВС про відмову в порушенні кримінальної справи являється одним із показників ефективності їх діяльності як органу, який здійснює нагляд за дотриманням законності. Звичайно, непоодинокими є випадки, коли співробітник ДСБЕЗ недобросовісно відноситься до організації і здійснення перевірки інформації. Про те, зараз мова йде не про це.

Чинні закони та відомчі нормативно-правові акти не в повній мірі регламентують прийоми і методи за допомогою яких співробітник ДСБЕЗ міг би ґрунтовно і безпосередньо перевірити отриману інформацію без порушення кримінальної справи чи заведення справи оперативного обліку. Будь-яке звернення правоохоронного органу до суб'єкта підприємницької діяльності в переважній більшості випадків зустрічається ворожо, а в його керівника відразу виникають мотивації як не надати потрібну ДСБЕЗ інформацію, чи як вчинити, щоб ДСБЕЗ відкликала запит чи не наполягало на його виконанні. Мотивація такої поведінки різна і не являється предметом нашого дослідження. Ніхто з службових осіб суб'єктів господарювання не хоче пам'ятати про свій громадянський обов'язок сприяти законній діяльності міліції. А звернення до суду за дозволом на проведення перевірки суб'єкта господарювання чи службова переписка з цим же суб'єктом з приводу наявності достатніх підстав для надання ним інформації, яку вони, як правило, завжди відносять до комерційної таємниці, знову ж таки призводять до втрати дорогоцінного часу, відведеного на перевірку, а це змушує співробітника ДСБЕЗ видумувати як вчинити з матеріалами, щоб продовжити (поновити) строки їх перевірки.

Конкретизуючи викладене вище, можна підтвердити вже існуючий висновок, що для підвищення ефективності перевірки інформації

офіційним шляхом необхідно законодавчо закріпити механізм методів за допомогою яких це можна зробити. Одним з таких елементів механізму являється контрольна закупівля, яка застосовується в порядку проведення органами внутрішніх справ перевірок підприємств, установ і організацій за фактами порушення законодавства, контроль за додержання якого віднесено до компетенції міліції. Про право органів внутрішніх справ проводити контрольну закупівлю згадується у Законах України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність». Крім того, відповідно до п. 4 ст. 5 Положення про Державну службу боротьби з економічною злочинністю співробітникам підрозділів ДСБЕЗ для виконання покладених на них завдань, за наявності даних про порушення законодавства, що регулює фінансову, господарську та іншу підприємницьку діяльність, які тягнуть за собою кримінальну відповідальність, надано право проводити контрольні закупки [3]. Але відсутній відомчий нормативний документ, який би чітко вказував на порядок ініціювання, проведення та оформлення такої контрольної закупівлі товарів і послуг співробітниками ДСБЕЗ, на зразок такого, яким конкретизований порядок проведення оперативної закупівлі, а саме – Інструкції про порядок проведення оперативної закупівлі та контрольованого постачання предметів, товарів, речовин, у тому числі заборонених до обігу у фізичних та юридичних осіб, незалежно від форми власності. Саме на Інструкцію опираються працівники підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків при організації та проведенні оперативної закупівлі наркотичних засобів; підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю та карного розшуку – при закупівлі зброї та боєприпасів. Але в будь-якому разі оперативна закупівля має проводитися лише після заведення справи оперативного обліку і винесення керівником підрозділу відповідної постанови.

В нашому ж випадку ми говоримо про інструмент перевірки первинної офіційної чи оперативної інформації, яким є контрольна закупівля. Якщо брати до уваги фундаментальні положення теорії права, то для визначення порядку проведення контрольної закупівлі можна використати аналогію закону. В нашому випадку це вимоги Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію окремих положень Закону України «Про захист справ споживачів», якими затверджено Порядок проведення контрольної перевірки правильності розрахунку із споживачами за надані послуги і реалізовані товари і Порядок відбору у суб'єктів господарської діяльності сфери торгівлі, громадського харчування і послуг зразків товарів, сировини і матеріалів, напів-

фабрикатів, комплектуючих виробів для перевірки їх якості [4]. В згаданих документах чітко прописаний механізм проведення контрольної перевірки суб'єкта господарювання, який розпочинається з контрольної закупівлі. Немає жодних труднощів опрацювати ці документи, адаптувати їх до особливих умов роботи підрозділів ДСБЕЗ і прийняти як окремий нормативно-правовий акт виконавчої влади або внести зміни у Положення про Державну службу боротьби із економічною злочинністю.

Ознайомившись із практичним досвідом співробітників ДСБЕЗ територіальних підрозділів органів внутрішніх справ Львівської області по організації і проведенню контрольних закупівель (акцентуємо увагу на контрольних, а не на оперативних закупівлях) можна зробити узагальнення про те, що проведення контрольної закупівлі являється початком проведення перевірки підприємства з питань, зазначених у повідомленні (заяві), а, отже, при організації проведення контрольної закупівлі співробітники ДСБЕЗ повинні належним чином оформити направлення на перевірку, в якому мають бути чітко зазначені підстави проведення такої перевірки, щоб виключити у керівників чи юридичних представників суб'єктів господарювання питання про те, що їх підприємство не має жодного відношення до тих фактів, які викладені в заяві (повідомленні) і будуть з'ясовуватися під час перевірки. Про те, яку інформацію і в якому об'ємі слід зазначити в графі направлення на перевірку – «Підстави для проведення перевірки» – вирішує безпосередньо співробітник ДСБЕЗ. Ним мають бути враховані такі моменти: по-перше, повнота обґрунтування зазначених у направленні підстав не має викликати у суб'єкта підприємницької діяльності сумнівів щодо правомірності проведення такої перевірки; по-друге, при необхідності зашифровується джерело інформації. Така необхідність може виникнути в разі отримання інформації з конфіденційних джерел, або з метою зашифрування справжньої мети проведення перевірки, наприклад, контрольна закупівля є початком для контрольної перевірки, яка являється елементом проведення спланованої оперативної комбінації, але в цьому випадку, необхідно мати відповідні документи прикриття про джерело чи носія інформації, оскільки майже у всіх випадках керівники суб'єкта господарювання виявляють наполегливе бажання безпосередньо ознайомитися з такою інформацією, мотивуючи тим, що це напряму стосується їх підприємства, а представлена їм заява громадянина із штампом про її реєстрацію в територіальному підрозділі ОВС чи повідомлення установи, викладене на бланку і відповідним чином

зарєєстроване, відволікають їхню увагу від питання правомірності проведення перевірки співробітниками ДСБЕЗ чи їх безпосередньої зацікавленості.

Іншими словами, за допомогою цих документів ми переконуємо суб'єкта, що контрольна закупівля не являється власною ініціативою чи неправомірним втручанням у підприємницьку діяльність суб'єкта, а зумовлена законною необхідністю відреагувати на поступившу в ОВС офіційну скаргу. В жодному разі не можна допускати можливості виготовлення копії представленого документа, тим більше, якщо це документи прикриття, які захищують справжнє джерело інформації чи мету перевірки.

Направлення на перевірку представляється суб'єкту підприємницької діяльності після проведення остаточного грошового розрахунку і отримання товару (послуги). Слід пам'ятати, що право ДСБЕЗ проводити перевірки суб'єктів господарювання і контрольні закупівлі не являється підставою проведення конкретної перевірки такого суб'єкта. У п. 24 ст. 11 Закону України «Про міліцію» вказано на порядок проведення перевірок підприємств, установ і організацій.

Хибним є твердження деяких юристів, про те, що для проведення контрольної закупівлі співробітниками ДСБЕЗ необхідна порушена кримінальна справа або заведена оперативно-розшукова справ. Як показує практика, в більшості випадків суб'єкти господарювання вимагають від співробітників ДСБЕЗ саме цю інформацію, а інакше всіляко перешкоджають проведенню перевірки, що призводить до виникнення конфліктних ситуацій, написання і подачі скарг на дії правоохоронців, витрати часу на всілякі відписки.

Висновок. Контрольна закупівля, яка проводиться співробітниками ДСБЕЗ, являється методом перевірки офіційної чи негласної оперативної інформації про можливу протиправну діяльність окремих фізичних чи юридичних осіб. Контрольна закупівля є початковим етапом контрольної перевірки, а, отже, після її проведення службовій особі суб'єкта підприємницької діяльності або приватному підприємцю необхідно представити оформлене належним чином направлення на перевірку.

1. Лист ДДСБЕЗ МВС України від 02.02.2006 № 5/809 лб «Про порядок проведення органами внутрішніх справ перевірок підприємств, установ і організацій за фактами порушення законодавства, контроль за додержанням якого віднесно до компетенції міліції». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart28/idx28170.htm>.

2. Див.: Оперативно-розшукова діяльність: нормативно-правове регулювання // Ю.Я. Кондратев, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук, В.В. Матвійчук. – К.: КНТ, 2005. – 552 с.

3. Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю: Постанова Кабінету Міністрів № 510 від 5 липня 1993 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart28/idx28170.htm>.

4. Про реалізацію окремих положень Закону України «Про захист справ споживачів: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 1994 року № 215. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=215-94-%EF>.

УДК 343.359.3

О.В.Максимов

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ: ІСТОРІЯ ПИТАННЯ

Розглядаються проблеми правового регулювання протидії контрабанді у історичному аспекті, аналізуються пам'ятки права, які діяли на території сучасної України, простежуються тенденції розвитку особливостей встановлення відповідальності за контрабанду.

Ключові слова: *правове регулювання, контрабанда, історія.*

Рассматриваются проблемы правового регулирования протидействия контрабанде в историческом аспекте, анализируются источники права, действовавшие на территории современной Украины, отслеживаются тенденции развития особенностей установления ответственности за контрабанду.

Ключевые слова: *правовое регулирование, контрабанда, история.*

The problems of the legal adjusting of counteraction contraband goods are examined in a historical aspect, sights are analysed rights which operated on territory of modern Ukraine, progress of features of establishment of responsibility trends are traced for contraband goods.

Key words: *legal adjusting, contraband goods, history.*

Постановка проблеми. Таке явище, як контрабанда відоме з найдавніших часів, а точніше відтоді, коли стали з'являтися перші держави. Однією з основних ознак держави є наявність визначених територіальних кордонів, які охоронялися, з одного боку, від зазіхань військових нападників, а з іншого – від неконтрольованого перемі-